

50 JAAR POKROF
50

JAARGANG 50

NUMMER 3

MEEI-JUNI-JULI 2003

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

POKROF

Jonge asielzoekertjes in Tilburg.

Ontmoetingen rond het AZC Oost en west in Tilburgse 'huiskamer'

Het merendeel van de bewoners van asielzoekerscentra is moslim, een minderheid is vaak christen. De samenstelling weerspiegelt daarmee de bevolkingsverdeling in de landen van herkomst. Niets nieuws dus voor de bewoners van de centra. Wél nieuw zijn de ontmoetingen van mensen van oost en west in en rond de asielzoekerscentra. Thea van Blitterswijk, coördinator van het 'huiskamerproject' van kerken uit Tilburg in het Tilburgse asielzoekerscentrum, over vluchtelingen en het vertrouwen dat hen de toekomst in leidt.

Op de dag dat het feest van Palmpasen wordt gevierd, verzamelt zich op het kerkplein van de Mariakerk in Tilburg-Noord een groepje bewoners van het asielzoekerscentrum (AZC). Middelpunt van het gezelschap is een kinderwagen, waarin een baby van vier maanden oud ligt te stralen. De mensen, oosterse christenen van verschillende nationaliteit en signatuur, zijn feestelijk gekleed. De vader van het kindje houdt trots de doopkaars van zijn dochter in handen, die is versierd met een kleurige toef bloemetjes. Het is in

Syrië traditie om op het eerste feest van Palmpasen na de geboorte van een kindje hulde te brengen aan God.

Het kindje wordt met enig ceremonieel naar de kerk gebracht en de kaars wordt aangestoken. Na afloop van de eucharistieviering wendt het gezelschap zich tot de icoon vooraan in de kerk. Door de icoon bidt men tot Christus om voorspoed en mededogen. Intussen versieren vrouwen de icoon met palmtakken. De ernst en precisie waarmee dit alles gebeurt, is indrukwekkend en roept de vraag op of wij, als

rooms-katholieke parochie, gevoelig genoeg zijn om de betekenis van rituelen als deze aan te voelen en een plaats te geven, ook in ons eigen leven.

Wonen in een AZC

Het wonen in een AZC vraagt veel van de bewoners en hun vermogen om zich aan te passen aan anderen. In de Tilburgse situatie kunnen de woningen, waarin de mensen verblijven, acht personen herbergen. Achter iedere voordeur vind je een entree naar een gezamenlijke woonkamer met vier kleinere kamers. Op iedere kamer twee bedden en een kast. Verder zijn er een gemeenschappelijk toilet en een badkamer, ook voor gezamenlijk gebruik.

In de praktijk probeert het COA, het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers dat verantwoordelijk is voor de opvang van asielzoekers in afwachting van een

beslissing op hun aanvraag tot verblijf, zoveel mogelijk om mensen bij elkaar te plaatsen voor wie het samenleven in een dergelijke omgeving niet al te veel problemen oplevert. Maar dit blijkt niet altijd mogelijk. Voor het COA speelt de religieuze achtergrond van mensen niet

Een speurtocht van asielzoekertjes leidt naar de Mariakerk in Tilburg-Noord.

of nauwelijks een rol, op het AZC in Tilburg wordt hieraan niet per definitie een bijzondere betekenis toegekend. De algemene indruk is toch niet dat het per definitie religie of religieuze uitingen zijn die dit samenleven bemoeilijken. Er doen zich nu en dan problemen voor die vaak terug te voeren zijn op botsende karakters. Deze terugvoeren op culturele of religieuze verschillen, legt lang niet altijd de werkelijke wortels van conflicten bloot.

De bewoners

De Tilburgse kerken zijn op een bijzondere manier present in het AZC Tilburg. In overleg met de Gemeente Tilburg en COA werd een huiskamerproject op het terrein gerealiseerd. Dit project, Inloopruimte de Boomgaard, wil een gastvrije ruimte zijn, waar mensen uit de Tilburgse samen-

leving de bewoners van het AZC een vrijplaats bieden.

Dagelijks tref je er mensen van diverse nationaliteiten, culturen en achtergronden, en van diverse kerken en religieuze stromingen. Het Midden-Oosten is ruim vertegenwoordigd onder de bezoekersgroep. Op de top 10 van herkomstlanden van vluchtelingen die in de opvang verblijven, zien we landen als Afghanistan, Iran, Irak en Azerbeidzjan. Ook uit landen als Angola, Guinee en Sierra Leone verblijven nogal wat mensen in Nederland, hopend en biddend om een verblijfsvergunning.

De meeste vluchtelingen worden volgens gegevens van de UNHCR opgevangen in de eigen regio. UNHCR rapporteert eind 2002 dat het aantal vluchtelingen wereldwijd ruim 19 miljoen mensen telt. Officiële cijfers in Nederland bedragen dan ruim 60.000 opvangplaatsen, maar een onbekend aantal verblijft elders in het land om verschillende redenen.

Van de ruim 400 bewoners van het AZC Tilburg laat de grootste groep zich kennen als moslim. De christenen uit het Midden-Oosten vormen, religieus gezien, een minderheid op het centrum. Mijn indruk is dat dit voor velen geen onbekend gegeven is, immers in herkomstlanden als Syrië en Kosovo vormen de christenen ook een minderheid. Dit weerspiegelt zich in het AZC. Wat wél nieuw is, ook voor de Nederlandse gastvrouwen en gastheren, blijkt het gegeven dat de Nederlandse samenleving, weliswaar in hoge mate geseculariseerd, een specifiek christelijke basis heeft. Voor enkele

vluchtelingen van christelijke signatuur blijkt dit een argument te zijn geweest om precies naar Europa te komen.

Nu is het goed om bescheiden te blijven waar het gaat om het blootleggen van vluchtmotieven van mensen. Dit past binnen de filosofie van Inloopruimte de Boomgaard. Dáár willen we mensen welkom heten zoals ze zijn, zoals ze willen zijn. Rekening houdend met de bijzondere situatie van mensen proberen we daar dan ook maar gewoon wat met elkaar in gesprek te gaan. Maar heel vaak zien we ook dat bezoekers met elkaar in gesprek zijn, of stil voor zich uitkijken.

De gebeurtenissen in de wereld worden op de voet gevolgd, gesprekken gaan veelal over politiek en niet in het minst over religie. Mensen leggen graag uit welke rol het geloof in hun land speelt. De bijzondere positie van de oosterse christenen wordt hierin ten volle belicht en het komt nogal eens voor dat, uitgenodigd voor een huisbezoek, de landkaarten op tafel komen en er aandacht wordt gevraagd voor de geschiedenis van de eigen bevolkingsgroep. Recent leidde een bezoek aan een Armeense familie tot diep bewogen verhalen over de genocide op het Armeense volk vanaf 24 april 1915. Het verlangen naar erkenning van deze genocide zit heel diep.

Een ander recent voorbeeld is een bezoek aan een woning waarin twee ons bekende gezinnen zijn ondergebracht, de ene familie islamitisch, afkomstig uit Iran, en de andere familie Armeens-apostolisch. De families lijken goed samen te leven, maar ook hier eisen de spanningen van

vele jaren wachten op uitsluitel over hun procedure nu hun tol. In de gezamenlijke woonruimte hangen overal afbeeldingen van Jezus als de goede Herder, met bloemen versierde kruisbeelden en devotieafbeeldingen. Daarover kun je je verbazen, want uitingen van de islamitische cultuur waren er nauwelijks terug te vinden. De Iraanse islamitische familie vertelde de christelijke uitingen te zien als een manier om de eigen identiteit te bekrachtigen. Men bleek zeer gevoelig voor de achtergrond van de medebewoners; immers, in eigen land vormt deze groep een minderheid die, weliswaar niet om religieuze redenen wordt vervolgd, maar wel een geïsoleerde positie inneemt met ook maatschappelijke consequenties.

Ontmoetingen

De verhalen, de contacten met de christelijke families uit het asielzoekerscentrum hebben, ook via de inloopruimte, geleid tot diverse ontmoetingen tussen bewoners en de nabijgelegen Parochie Heikant-Quirijnstok. Dopen, uitvaarten, relatiebevestiging, eerste communies; rondom deze liturgische momenten vinden contacten plaats en met de kerkelijke hoogtijdagen zien we vele bewoners van het AZC de eucharistievieringen bijwonen. In een aantal gevallen hebben mensen zich aangesloten bij werkgroepen of initiatieven in de Tilburgse parochies.

Met een westerse bril op lijkt de geloofsbeleving van deze christenen uit het Midden-Oosten buitengewoon authentiek. De grote gevoeligheid voor rituelen en symboliek en een diepe beleving

van het christen zijn, kan ook onze ogen weer openen voor elementen in onze geloofsbeleving die wat naar de achtergrond geschoven zijn.

De kerk is zo haar eigen wegen gegaan door de geschiedenis, de boeken staan er vol van. Het is precies de confrontatie met mensen die op de vlucht zijn geslagen die duidelijk maakt hoe ingrijpend deze geschiedenissen zijn voor gewone mensen: voor onze relatie met God als Vader en Schepper, voor de beelden die er bestaan van Jezus de Opgestane, de Herder, de Levende of de Gezalfde. Levend in landen waarin christenen een minderheid vormen moet dit voortdurend bekrachtigd worden.

Eens keek ik met een Syrisch-orthodoxe familie uit Syrië naar een videoband waarop een zondagse eucharistieviering was vastgelegd. Daar zag ik een priester die met grote zorg en aandacht de geheimenissen van de eucharistie zichtbaar maakte vanuit een bijna voelbare spiritualiteit. Mijn gastheer en gastvrouw keken geroerd naar de beelden en na afloop hadden we een lang en emotioneel gesprek over de betekenis van de kerken in hun land. Het vertrouwen dat in onze ruwe, harde wereld, de hemel werkelijkheid kan worden en vaak ook al is, leidt deze mensen verder de toekomst in, hoe onzeker die dan ook mag zijn.

Ontmoetingen waarvan je stil, blij en vooral dankbaar wordt. Gelovig zijn in een verscheurde wereld, christen zijn in een wereld die de jouwe niet is, uitdrukking geven aan dat geloof op een eigen manier, waarbij je je een beetje thuis kun voelen. Vaak

valt dat niet mee, de verschillen in kerkbeleving zijn immens, maar zeker niet onoverkomelijk. Hoe die verschillen overbrugd kunnen worden is niet zo duidelijk. Dit is ook niet de plaats om hierop een antwoord te formuleren. Voor ons, Nederlandse christenen, geldt misschien dat wij

Vertegenwoordigers van Tilburgse kerken en bewoners van het asielzoekerscentrum houden een wake voor een humaan asielbeleid.

ons, door de contacten met christenen uit de wereld van het Midden-Oosten, wat sterker kunnen openstellen voor het spirituele, en meer aandacht kunnen besteden aan diepere dimensies en doorleving van rituelen en symbolen die soms wat aan betekenis verloren lijken te hebben. Misschien mogen wij voorzichtig aan onze medechristenen uit het Midden-Oosten vragen om begrip voor onze gang door de geschiedenis van de kerken in het westen en de manier waarop deze door ons is vormgegeven.

Thea van Blitterswijk

Thea van Blitterswijk is werkzaam in de r.k. parochie Heikant-Quirijnstok te Tilburg en is coördinator van Inloopruimte de Boomgaard. Ze is daarnaast als participant verbonden aan de Norbertijnse gemeenschap De Schans.

Interorthodoxe concelebratie van de Zondag van de Orthodoxie (2002), voorgedaan door Metropoliët Pan-teleimon van België, omringd door Aartsbisschop Simon, Bisschop Emmanuel, priesters en diakens (Kathedraal Brussel).

Orthodoxe christenen in België

Hadden in de voorbije eeuwen al heel wat orthodoxe christenen zich in België gevestigd, toch werd er pas in de 19e eeuw een eerste orthodoxe gebedsruimte ingericht. In 1862 vestigde de Russische Ambassade te Brussel in een huurhuis een orthodoxe kapel voor de geestelijke noden van haar personeel. De kapel werd toegewijd aan de H. Nikolaas van Myra.

In 1900 werd in België een eerste orthodoxe parochie opgericht voor de Griekse handelaren en zeelui die hun intrek hadden genomen in de Antwerpse metropool. De parochie behoorde, zoals alle Griekse parochies van de diaspora, tot de jurisdictie van het Oecumenisch Patriarchaat, dat archimandriet Gennadios Themelis stuurde als eerste rector. Daarna groeide de aanwas van de Orthodoxe Kerk in België. Tot de aanvang van Eerste Wereldoorlog was de meerderheid van Orthodoxe emigranten, of ze nu Griek of Rus waren, arm en weinig onderlegd. Ze reisden om commerciële belangen, of om werk te zoeken in het westen. Maar daaropvolgende migraties brachten ook personen met

meer culturele en intellectuele achtergrond naar België. Zoals de Russische vluchtelingen na de Revolutie van 1917 en de Grieken die Turkije verlieten na de Grieks-Turkse oorlog van 1922. Onder hen waren er die intellectuele contacten konden weven met het westen, iets wat ondenkbaar was bij de voorgaande emigranten. De emigratie, die zich wat verloren voelde in een vreemde westerse wereld, zocht kracht in de Kerk. Deze bleek de enige die enigszins kon getuigen van het afwezige vaderland. In deze periode ontstonden tal van kleine Russische orthodoxe gemeenschappen van vluchtelingen, zoals in Brussel, Charleroi, Antwerpen, Luik, Gent en Leuven. Een van de voornaamste priesters

van enkele van deze gemeenschappen was vader Georges Tarassoff, die later bisschop en aartsbisschop van Syracuse werd (Aartsbisdom van de Russisch-orthodoxe parochies van West-Europa in de obediëntie van het Oecumenisch Patriarchaat van Constantinopel). Hij droeg ten zeerste bij aan de vestiging van de Orthodoxie in België. In 1926 kocht de Vereniging van Griekse Vrouwen in de Brusselse Stassartstraat een gebouw. Het werd ingericht als kerk voor de Grieken en toegewijd aan de HH. Aartsengelen Michaël en Gabriël. De Eerste Wereldoorlog en de burgeroorlog in Rusland zorgden ervoor dat de contacten tussen de Russisch-orthodoxe Kerk en haar parochies in West-Europa niet bijzonder intensief waren. Maar reeds in maart 1921 had patriarch Tikhon van Moskou aartsbisschop Evlogi van Volhynië het voorlopig bestuur van de parochies toevertrouwd. Op verzoek van de Russisch-orthodoxe gelovigen

van Brussel benoemde hij aartsbisschop Alexander (Nemolovsky) in 1928 tot bisschoppelijk overste van zijn parochie in Brussel. Metropoliet Evlogi, en met hem al zijn parochies en geestelijken onder wie aartsbisschop Alexander, verliet het Patriarchaat van Moskou in 1931 en plaatste zich onder het Oecumenisch Patriarchaat, dat hem de titel van exarch toevertrouwde. Na zijn dood in augustus 1946 keerde de parochie van de H. Nikolaas terug onder de jurisdictie van het Patriarchaat van Moskou. Aartsbisschop Alexander was op dat moment krijgsgevangene in Duitsland. Toen hij begin september 1946 terugkeerde en vernam dat metropoliet Evlogi kort voordien was overleden, was hij genooddaakt de beslissing van de parochie te volgen.

Groei van de kerk

Rond 1935 probeerde vader Jean-Albert Frank een eerste Franstalige orthodoxe parochie op te richten in Brussel. Deze gemeenschap bestond voornamelijk uit Belgen die opgenomen waren in de Orthodoxe Kerk. Deze parochie bleek een kort leven beschoren. De Russische of Griekse Orthodoxie bleef vreemd aan het Belgisch leven. Gezagsdragers lieten een complete ontkenning zien. De bevolking was eerder onverschillig. Deze situatie veranderde na de Tweede Wereldoorlog. Halverwege de jaren vijftig kwamen de eerste buitenlandse arbeiders voor de Belgische kolonmijnen aan. Onder hen 30.000 Grieken, maar ook heel wat Serviërs. Oecumenisch Patriarch Athenagoras stuurde vier jonge priesters, onder wie de jonge

priestermonnik Panteleimon Kontoyiannis, tegenwoordig metropoliet van België. Nieuwe parochies werden opgericht in Luik, de Borinage en Belgisch Limburg. De Belgische bevolking werd steeds meer geconfronteerd met de Orthodoxie: door gemengde huwelijken, het Tweede Vaticaans Concilie en oecumenische ontmoetingen. Mensen werden door lectuur, voordrachten, of een bezoek aan het Benedictijnenklooster van Chevetogne geïntroduceerd in de rijkdom van de Orthodoxie.

Autochtone aanwas

Stilaan liet de nood aan een Orthodoxie in een westerse taal zich voelen. Orthodoxe autochtonen stampten orthodoxe parochies uit de grond, waar de lokale taal aangewend werd voor een beter begrip. De orthodoxe liturgie is een Logosdienst, een Woorddienst, die moet worden begrepen. Hebben de Apostelen der Slaven, de HH. Cyrillus en Methodius, ook niet het christendom overgeleverd in de volkstaal, het Slavisch?

Zo werd in 1962 een groep Belgen in de Orthodoxe Kerk ontvangen door aartsbisschop Ioan Maximovitch van de zogenaamde Russische Synodale Kerk, onder de benaming 'Belgische Orthodoxe Missie'. In die tijd werd er in Brussel nog een Franstalige orthodoxe parochie opgericht.

Op 12 augustus 1969 richtte de H. Synode van het Oecumenisch Patriarchaat het Aartsbisdom van België en Exarchaat van Nederland en Luxemburg op. Het Aartsbisdom telde toen dertien parochies. In 1972 werd met de zegen en tot grote vreugde van

Orthodoxe Kerk in België

± 70.000 gelovigen
4 bisschoppen resideren in België
60 priesters en diakens, waarvan 23 autochtonen
46 kerken en kapellen, waarvan:
26 van Aartsbisdom van België (Oec. Patr.); 5 van Exarchaat van parochies van Russische traditie (Oec. Patr.); 2 Oekraïense (Oec. Patr.); 9 van Aartsbisdom van Brussel en België (Patr. Moskou); 1 van het Patriarchaat van Servië; 2 van het Patriarchaat van Roemenië; 1 van het Patriarchaat van Bulgarije; 2 van de zogenaamde Russische Synodale Kerk
2 kleine monastieke gemeenschappen

aartsbisschop Georges Tarassoff, maar op initiatief van de advocaat Ignace Peckstadt, de eerste Nederlandstalige orthodoxe parochie in België in het leven geroepen.

Verdere toename

In 1982 volgde archimandriet Panteleimon Kontoyiannis mgr. Emilianos, die verkozen was tot Metropoliet van Kos (Griekenland), op als metropoliet van België. Met zijn verkiezing veranderde er geleidelijk aan veel. Reeds enkele weken na zijn intronisatie nodigde hij voor het eerst de Russisch-orthodoxe aartsbisschop Basile Krivocheine, de opvolger van aartsbisschop Alexander, en alle orthodoxe priesters en diakens uit tot een gezamenlijke viering van de Zondag van de Orthodoxie. Sindsdien is dit de jaarlijkse ontmoetingsdag van alle orthodoxen van België. Hij zat niet stil wat betreft de erkenning van de orthodoxe eredienst door de staat. Hij riep daartoe juristen samen, onder wie de aartspriesters Marc Nicaise en Ignace Peckstadt en Antoine Van Bruaene. Het resultaat van zijn inzet was dat in maart 1985 de erkenning een feit was. Er werd nog verder

gewerkt aan de uitvoeringsbesluiten die getekend werden in 1988 en waarbij gestipuleerd werd dat het “de Metropoliet-Aartsbischof van het Oecumenisch Patriarchaat van Konstantinopel is die het representatief orgaan is van het geheel van de Orthodoxe Kerk” (KB 15 maart 1988, Hfdst. I - art. 1). Mgr. Panteleimon was heel gelukkig met deze beslissing. Ze ligt immers precies in de lijn van de orthodoxe ecclesiologie, waarbij één enkele bisschop (hier alleen ten opzichte van de burgerlijke overheid) verantwoordelijk is voor de gelovigen van een bepaald gebied. Dit was mogelijk na goedkeuring door vertegenwoordigers van de diverse orthodoxe jurisdicties in het land. Toen mgr. Panteleimon tot metropoliet verkozen werd, telde het Aartsbisdom van België acht geestelijken. Nu zijn dat er meer dan dertig. De officiële erkenning van de Orthodoxe Kerk heeft de definitieve vestiging op eigen bodem gestimuleerd.

Ondertussen hebben in alle grote steden en centra en hier en daar in het land nieuwe parochies het daglicht gezien. In België residenten momenteel vier orthodoxe bisschoppen: de Griekse metropoliet Panteleimon (Kontoyiannis), zijn hulpbisschop Maximos (Mastichis), de Russisch-orthodoxe aartsbisschop Simon (Ishunin) en de Oekraïense bisschop Ioan (Derewianka). We tellen 44 kerken en kapellen, verspreid over het hele land, waar gecelebreerd wordt in verschillende talen. In zowat tien daarvan wordt uitsluitend in een van de landstalen gecelebreerd. Er zijn ook twee kleine monastieke gemeenschappen: één aan Vlaamse zijde van

monniken (Pervijze) en één aan Waalse zijde van monialen (Trazegnies). Al deze parochies en kapellen worden bediend door ruim 60 priesters en diakens, waarvan 23 autochtonen. Sinds enkele jaren geven wij elk jaar een Jaarboek uit, waarin alle gegevens te vinden zijn over de Orthodoxie in België: parochies, namen, adressen. De Orthodoxe Kerk in België kent steeds meer sociale activiteit met vooral belangstelling voor de jongere generatie, bezoek aan huis, ziekenhuizen en gevangenen door de priesters en hun voortdurende beschikbaarheid voor alle mogelijke pastorale en sociale problemen. Het pastorale werk van de Orthodoxe Kerk breidt zich steeds meer uit. Onlangs werd het Centrum van Orthodoxe Christelijke Aanwezigheid tot het leven geroepen, dat tevens dienst zal doen als Museum van de Orthodoxe Kerk in België. Op nationaal en lokaal niveau worden oecumenische dialogen gevoerd. De verantwoordelijken van de christelijke kerken ontmoeten elkaar en sinds 1989 zorgt het Overlegorgaan van Christelijke Kerken voor een nationale gemengde dialoog tussen de Anglicaanse, de Orthodoxe, de Protestantse en de Rooms-katholieke Kerken.

Archimandriet Athenagoras Peckstadt

Bisschoppelijk vicaris van Orthodox Aartsbisdom van België en Exarchaat van Nederland en Luxemburg (Oecumenisch Patriarchaat) en rector van de Orthodoxe parochie van de HH. Konstantijn en Helena in Brugge.

Jaarboek Orthodoxe Kerk België, te verkrijgen op: de Vriërestraat 19, B-8301 Knokke-Heist.

- 1862 Eerste orthodoxe gebedsruimte voor België in Brussel, toegewijd aan H. Nikolaas.
- 1900 Eerste orthodoxe parochie in Antwerpen voor Griekse handelaars en zeelui.
- 1921 Patriarch Tikhon van Moskou vertrouwt aartsbisschop Evlogi voorlopig bestuur van parochies West-Europa toe.
- 1931 Metropoliet Evlogi verlaat Patriarchaat Moskou en plaatst zich onder Oecumenisch Patriarchaat met al zijn parochies en geestelijken.
- 1935 Oprichting eerste Franstalige orthodoxe parochie.
- 1946 De parochie van H. Nikolaas terug onder Patriarchaat Moskou. Aartsbisschop Alexander, bisschoppelijk overste van de parochie, volgt deze beslissing.
- 1960 Na overlijden van aartsbisschop Alexander kiest Patriarchaat Moskou bisschop Basile (Krivocheine) tot opvolger.
- 1962 Groep Belgen treedt toe tot de Russisch-orthodoxe Synodale Kerk.
- 1963 Oprichting tweede Franstalige orthodoxe parochie, behorend tot Aartsbisdom van Russische Parochies van West-Europa (Oecumenisch Patriarchaat).
- 1969 Oecumenisch Patriarchaat richt Aartsbisdom van België en Exarchaat van Nederland en Luxemburg op. Eerste metropoliet: Emilianos (Zacharopoulos).
- 1972 Oprichting eerste Nederlandstalige orthodoxe parochie (H. Apostel Andreas).
- 1974 Archimandriet Panteleimon Kontoyiannis verkozen tot hulpbisschop van metropoliet Emilianos.
- 1982 Hulpbisschop Panteleimon wordt metropoliet van België.
- 1985 Staatserkenning Orthodoxe Kerk.
- 1988 De Metropoliet-Aartsbisschop van Oecumenisch Patriarchaat erkend als representant van het geheel van Orthodoxe Kerk in België.
- 1989 Vlaamse Gemeenschap staat orthodoxe godsdiensties toe in het onderwijs. Gevolgd door de Franse Gemeenschap van België in 1997.
- 1996 Oprichting orthodoxe kapel op Internationale Luchthaven Brussel.

Nederlandse christenen uit het Midden-Oosten hebben zich verenigd in de Nederlandse Unie van Christenen uit het Midden-Oosten. Pokrof vroeg de voorzitter van de unie, de heer Ayad Mossad, om een reactie op de recente gebeurtenissen in Irak.

“Over het algemeen waren de leden van de Unie vóór de oorlog en steunden ze het doel om Saddam Hussein ten val te brengen. De oorlog tegen Irak werd gevoerd om politieke en economische redenen, niet om godsdienstige redenen. Als bestrijding van de islam het doel zou zijn geweest, was de Unie tegen geweest.

De dictatuur van Saddam Hussein was het product van een éénpartijstelsel, een stelsel dat oorspronkelijk uit de Sovjet-Unie kwam, zoals er meer dictaturen zijn in het Midden-Oosten. Met de val van het communisme werd de tijd rijp om zulke regimes te bestrijden. Ik twijfel er niet aan dat de dictaturen van het Midden-Oosten zullen verdwijnen, maar de vraag is: tegen welke prijs? Je moet alle dictaturen in het Midden-Oosten beëindigen. Dat is juist, politiek gezien.

Er waren veel opgeluchte reacties in onze Unie bij de val van Saddam Hussein en zijn Ba'th-regime, vanwege de geschiedenis van bloedvergieten en verdrukking. Onder andere van de Chaldeeuwse gemeenschap, die uit Irak komt. De gemeenschap was tegen de oorlog. Saddam Hussein bood beperkte vrijheid van godsdienst en de positie van de christenen als groep was relatief veilig. Maar ze zijn blij nu Saddam is verdwenen, want hij zag hen als een religieuze en niet zozeer als een sociale groep, waardoor ze - samen met de Assyriërs - bepaalde rechten niet hadden.

Als christenen hun zaken goed kunnen regelen binnen een federatie van alle bevolkingsgroepen, met rechten en plichten, heb ik goede hoop voor de toekomst. Maar het democratische stelsel dat de VS in het Midden-Oosten willen introduceren en de

bevolkingssamenstelling van Irak, baren zorgen. Men moet platforms creëren, waarbinnen de rechten van alle bevolkingsgroepen gewaarborgd zijn. Amerika en Groot-Britannië moeten ruimte creëren voor de christenen, Chaldeeën en Assyriërs, in het gebied waar ze vandaan komen (Noord-Irak, red.) en bescherming bieden, zodat christenen niet ónder de Koerden moeten leven, maar dat men náást elkaar zal leven.

Kerken waren tegen de oorlog. Niet alleen oosterse kerken, maar ook westerse kerken zoals die in de Raad van Kerken van de VS. De kerk is ontstaan op basis van vrede en coëxistentie en kerken moeten hun stem verheffen tegen de oorlog vanuit het oogpunt van moraliteit. Ik vind dat prima. Ik zou er problemen mee hebben als ze voorstander van oorlog zouden zijn. Nu moeten de kerken verzoening en vrede gaan prediken om zo, bij alle tegenstellingen die er zijn, te komen tot samenwerking om een nieuw Irak op te bouwen.

Irakese christenen die zijn gevlucht, hopen terug te kunnen keren naar hun vaderland en willen een bijdrage leveren aan de opbouw van het land. De kerk moet oproepen tot terugkeer naar Irak. De kennis en democratie die deze mensen hebben gezien in het westen, kan worden ingezet voor de eigen groep en het land. Zij hebben een grotere rol te vervullen dan de thuisblijvers. Deze mensen hebben ervaring op bestuurlijk gebied en hebben gezien hoe westerse landen met elkaar omgaan. Democratie is voor hen geen leeg woord of een slogan.

Misschien komt er een tijd of dag dat de christenen van Irak in vrede en harmonie kunnen leven in hun land, in plaats van in de westerse diaspora. Dat is een droom en misschien wordt die realiteit in de nabije toekomst.”

Ayad Mossad

Icoon van de heilige Mercurius en Catharina uit de catalogus van de tentoonstelling in het Bijbels Museum, die werd gemaakt door de metropolis van Veria.

Twée martelaren Sint Mercurius en Sint Catharina

Soms komt het voor dat twee of meer afbeeldingen samen op één icoon staan, niet vanuit diepere theologische inzichten, of om recht te doen aan bepaalde overleveringen uit de bijbel of traditie, maar louter en alleen, omdat de heiligen of gebeurtenissen op dezelfde dag herdacht of gevierd worden.

Een bekend voorbeeld van deze iconografische 'efficiency' is de Pokroficoon met de voorstellingen enerzijds van de legende over de Pokrof van Maria, en anderzijds Romanos de Melode. Een ander voorbeeld is de icoon van Sint Mercurius en Sint Catharina. Beide heiligen worden op 25 november herdacht. Samen met een vijftigtal andere iconen was zij van 15 februari tot en met 1 juni te bezichtigen op de tentoonstelling 'Byzantijnse iconen uit het hart van Griekenland' in het Bijbels Museum te Amsterdam.

Als we de icoon nader beschouwen, valt op dat beide heiligen weliswaar naast elkaar staan, maar niet op elkaar betrokken zijn. Catharina is statisch afgebeeld, terwijl de afbeelding van Mercurius beweging suggereert. Dit wordt niet alleen veroorzaakt doordat Mercurius in beslag wordt genomen door de inspectie van zijn pijl, maar ook doordat zijn houding (de linkervoet staat over het denkbeeldige midden van de icoon) de symmetrie doorbreekt. Verder is er het verschil tussen de zorgelijk ogende Catharina die de toeschouwer recht aankijkt, dit in tegenstelling tot Mercurius. Wat hen naast deze verschillen in de voorstelling verbindt, is dat zij beide als martelaar zijn gestorven.

Soldatenheilige

Over de levensloop van de soldatenheilige Mercurius bestaan twee versies. In het eerste verhaal is Mercurius een moedige generaal die diende onder de keizers Decius (251) en Valerianus (253-260). Na het behalen van een overwinning wordt

hij door de keizer uitgenodigd als gast. Wanneer hij echter weigert deel te nemen aan een godenoffer wordt hij gemarteld en uiteindelijk gedood.

Een tweede versie van het leven van Mercurius beschrijft de heilige Basilius. Volgens hem was Mercurius degene die de afvallige keizer Julianus (361-363) op het slagveld dodelijk raakte met een pijl. Hierdoor voorkwam hij dat het Oost-Romeinse Rijk weer zou vervallen in het heidendom, nadat het gebied tijdens de regering van keizer Constantijn (324-337) tot het christendom was overgegaan. Gezien de wijze waarop de heilige op de icoon wordt afgebeeld, in soldatenkledij en met pijl en boog, lijkt de schilder vooral de Basiliusversie voor ogen te hebben gehad.*

Koningsdochter

Catharina was volgens de legende een koningsdochter (vandaar de kroon op de icoon) die opviel door haar uitzonderlijke schoonheid en wijsheid. Ze had de filosofie, poëzie en de geneeskunde bestudeerd. Velen deden haar daarom een huwelijksaanzoek. Maar Catharina wil zich slechts verbinden met degene die haar gelijke in kennis is.

Daarop leert een woestijnmonnik haar over een Man, Die oneindig veel meer kennis dan zij bezit. Catharina laat zich dopen (zie de bijbel in haar linkerhand). Keizer Maximinus (305-311) had het plan opgevat het christendom uit te roeien, maar onder de indruk gekomen van Catharina's schoonheid en wijsheid, besluit hij tot een debat tussen haar en vijftig filosofen, dat zij glansrijk wint.

De keizer wil haar tot keizerin maken en zijn vrouw verstoten, maar Catharina weigert dit. De keizer ontsteekt in woede en laat haar geselen en in de gevangenis werpen. Uiteindelijk wordt zij onthoofd.

Claudia Bisschops

* Met dank aan drs. D. Efstathiou.

Zegening van de vier delen der wereld

Tot het oosten:

Hij, die de engelen dienen:

Heilig zijt Gij, o God.

Hij, die de cherubim prijzen:

Heilig zijt, Gij, Sterke.

Hij, die de serafim heiligen:

Heilig zijt Gij, Onsterfelijke.

Zondige mensen smeken U vol berouw en zeggen:

Christus, die ten hemel opgestegen zijt, ontferm U over ons.

Tot het westen:

Hij, die de vurige heerscharen prijzen:

Heilig zijt Gij, o God.

Hij, die de geestelijke wezens verheerlijken:

Heilig zijt, Gij, Sterke.

Hij, die de sterfelijken aanbidden:

Heilig zijt Gij, Onsterfelijke.

De kinderen van de getrouwe Kerk smeken U en zeggen:

Christus, die ten hemel opgestegen zijt, ontferm U over ons.

Tot het noorden:

Hij, die de hemelse wezens verheerlijken:

Heilig zijt Gij, o God.

Hij, die de wezens tussen hemel en aarde verheffen:

Heilig zijt, Gij, Sterke.

Hij, die de aardse wezens roemen:

Heilig zijt Gij, Onsterfelijke.

Zondige mensen smeken U vol berouw en zeggen:

Christus, die ten hemel opgestegen zijt, ontferm U over ons.

Tot het zuiden:

Onze Heer, heb erbarmen met ons.

Onze Heer, heb erbarmen en medelijden met ons.

Onze Heer, neem onze diensten en onze gebeden aan en heb erbarmen met ons.

Eer zij U, o God.

Eer zij U, o Schepper.

Eer zij u, Christus Koning, die erbarmen met uw zondige dienaren hebt.

De 'Zegening van de vier delen der wereld' is een gebed uit de Syrisch-orthodoxe Goddelijke Liturgie op Hemelvaart. Gelovigen en priester spreken het gebed samen uit in een dialoog. De priester heeft daarbij het kruis in zijn handen en richt zich eerst naar het oosten, vervolgens naar het westen, het noorden en het zuiden. Iets later worden de gelovigen zelf door de priester gezegend met het kruis. De tekst strekt zich niet alleen horizontaal uit naar de vier windstreken, maar ook 'verticaal', door zowel de bewoners van de hemel, die van de sferen tussen hemel en aarde, als de bewoners van de aarde op te roepen tot gebed.

In de nasleep van de oorlog in Irak worden de politieke kaarten opnieuw geschud door de VS. Belangrijk in dit spel is Irak's buurland Syrië. Syrië heeft met zijn bijna 10 % christenen een belangrijke christelijke minderheid.

'Syrisch' en 'Syrisch' is twee. De Arabische en de Engelse taal hebben bijvoorbeeld verschillende bijvoeglijke naamwoorden wanneer het over de Syrische christenen ('Soeriani' resp. 'Syriac') en over de Syrische staatsburgers ('Soeri' resp. 'Syrian') gaat. Mèt dat onderscheid toch dit 'Syrische' gebed, dat vraagt om zegen voor de vier windstreken der aarde. In de hoop dat er iets van waar zal zijn, ook in de komende tijd.

*Syrisch-orthodoxe
priestermannik
verricht de zegen
met het kruis*

*(Foto: © H. Hollerweger,
Turabdin, Linz 1999).*

Russische Synodale Kerk in Nederland

Bij de Russische Revolutie werd het patriarchaat van Moskou hersteld, dat door tsaar Peter de Grote ooit afgeschaft en vervangen was door een synode. Deze synode bestuurde de Russisch-orthodoxe Kerk tot 1917. De Russische Synodale Kerk ontstond toen Russische bisschoppen in het buitenland het bevel van het hoofd van de kerk in Rusland om zich loyaal te verklaren aan het Sovjetregime negeerden. Het woord 'synodaal' geeft aan dat deze Russisch-orthodoxen de nieuwe realiteit na de Revolutie voor hun kerk in het moederland afwezen. De Synodale Kerk is een kerk van Russen in het buitenland, maar trok in de loop der jaren ook Nederlandse leden.

Een wereldwijd schisma in 2001 leidde ook in Nederland tot gescheiden wegen. Het grootste deel van de gelovigen ging over naar de nieuw opgerichte 'Russisch-orthodoxe Kerk in Ballingschap'.

In 1927 vaardigde metropoliet Sergij van Moskou, de locum tenens - plaatsvervanger - van de overleden patriarch, een oekaze uit, waarin hij van alle bisschoppen van de Russische Kerk een loyaliteitsverklaring eiste ten opzichte van het Sovjetregime. Bisschoppen buiten Rusland, die met hun gelovigen na de revolutie van 1917 het land ontvlucht waren, en sommige kerkelijke gemeenschappen die zich ten tijde van de revolutie al buiten Rusland hadden

gevestigd, hadden een aparte bisschoppensynode gevormd, de zogeheten 'Synode van Karlovci'; een Servische stad in het toenmalige Koninkrijk Joegoslavië. Deze bisschoppen in het buitenland voelden zich allerm minst genoodzaakt de loyaliteitsverklaring te ondertekenen en legden deze naast zich neer. Dit betekende een definitieve verwijdering van het patriarchaat Moskou. Het bestuur van deze Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland, zoals de Russische Synodale Kerk ook wel wordt genoemd, vestigde zich later in München (1944), om zich na enige jaren (eind 1950) definitief te vestigen in het Amerikaanse Jordanville (Oostkust VS).

Orthodoxe parochies in Nederland

In grofweg de eerste helft van de twintigste eeuw was er slechts één Russisch-orthodoxe parochie in Nederland. Deze parochie, die was gevestigd in Den Haag, behoorde tot het Russisch-orthodoxe Exarchaat ('buiten-bisdom') van West-Europa. Dit bisdom viel niet onder het patriarchaat Moskou, noch onder de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland, maar onder de jurisdictie van Constantinopel. De geestelijke van de parochie was archimandriet Dionissij. Kort na de Tweede Wereldoorlog keerde hij terug naar de jurisdictie van Moskou, maar een deel van de parochianen van de Haagse parochie was het niet eens met zijn stap. Omdat zij van het Russisch-orthodoxe Exarchaat te Parijs geen eigen

priester kreeg, zocht de parochie contact met de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland. Men stichtte een eigen kerk, de kerk van de Verrijzenis des Heren, in de Haagse Bakkerstraat, waar men een ruimte in een schoolgebouw mocht gebruiken. Ook in Amsterdam werd een parochie gevestigd, toegewijd aan de H. Maria van Egypte. Hier nam men eind jaren '40 een pand aan de Muiderstraat 10 over van de Gereformeerde Gemeente onder het Kruis, een gemeente die kort tevoren wegens clandestiene jeneverstokerij door de politie was binnengevallen, het begin van haar einde. In 1955 kwam er nog een derde parochie bij in Arnhem. Deze orthodoxe gemeente bestond voornamelijk uit Russische vrouwen die in de Tweede Wereldoorlog als dwangarbeidsters in Duitse werkampen (in de Arbeitseinsatz) hadden gewerkt en die daar met eveneens te werk gestelde Nederlanders waren getrouwd. Maar er was in deze parochie ook een groepje bewoners van een Russisch bejaardentehuis in Oosterbeek. De Arnhemse kerk is gevestigd in een woonhuis aan de Amsterdamsestraatweg en is gewijd aan de Moeder Gods Bescherming (Pokrof). De drie kerkjes werden jarenlang bediend door de priestermonnik Serapion Karpow, die in een pension in Den Haag woonde. Na zijn dood (eind jaren '60) kwamen geestelijken uit België en Frankrijk van tijd tot tijd naar Nederland voor liturgievieringen en sacramentenbediening.

Nieuwe Nederlandse leden

In de jaren kort na de Tweede Wereldoorlog ontstond in Den Haag de Orthodox Nederlandse Missie onder het patriarchaat Moskou. Haar leden waren Nederlanders die afkomstig waren uit de katholieke en de reformatorische kerken. In 1953 werd deze missiekerk door het patriarchaat Moskou om canonieke (kerkrechtelijke) redenen afgestoten. Na enige tijd geestelijk 'gezworven' te hebben, werd de groep door aartsbisschop Ioann (Maksimovitch), destijds bisschop voor West-Europa van de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland, opgenomen in zijn jurisdictie.

Het hoofd van deze Nederlandse missie, tevens overste van het orthodoxe klooster van de H. Johannes de Voorloper in Den Haag, Jakob Akkersdijk, werd in 1966 in Brussel tot bisschop gewijd. Bisschop Jakob fungeerde als hulpbisschop van aartsbisschop Antonij, die inmiddels de bisschop voor West-

Europa was geworden voor de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland en te Genève zetelde. Bisschop Jakobs gezag strekte zich alleen uit over de Nederlanders die bij de kerk stonden ingeschreven. Zes jaren later, bij een bezoek van de Russisch-orthodoxe metropoliet Nikodim van Leningrad aan ons land (1972), werd deze Nederlandse orthodoxe kerk weer in de Moskouse jurisdictie opgenomen. Het patriarchaat Moskou richtte het bisdom 's-Gravenhage en Nederland op, waarvan bisschop Jakob Akkersdijk de eerste bisschop werd.

De Nederlandse gemeenschap van de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland bestond nu weer vrijwel alleen uit Russen. De drie kerkjes in Den Haag, Amsterdam en Arnhem bleven bediend door geestelijken uit het buitenland.

Huidige situatie

Wegens interne problemen ontstond in 2001 wereldwijd een afsplitsing in de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland. Dit 'schisma' had ook gevolgen voor de parochies in Nederland. De parochies van Amsterdam en Arnhem gingen over naar de nieuw opgerichte 'Russisch-orthodoxe kerk in Ballingschap' onder bisschop, en later aartsbisschop, Varnava (Barnabas) van Cannes. Ze worden bediend door protopriester Nikolai Semennoff uit Brussel. In de Amsterdamse parochie is ook een diaken werkzaam, vader diaken Sergij. De parochie van de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland in Den Haag is opgeheven en het kerkgebouw is overgedaan aan de Bulgaars-orthodoxe Kerk.

Voor die gelovigen die niet met de schismatieke groep zijn meegegaan en trouw blijven aan de Synode te Jordanville is in Amsterdam een nieuwe parochie in oprichting, de Russisch-orthodoxe kerk van de Nieuwe Martelaren. Deze parochie is tijdelijk gehuisvest in de Nicolaas Beetsstraat 112-II. Gedurende de reorganisatie worden de diensten gehouden bij parochianen thuis. Geestelijke is de aartspriester Michel Goudkoff uit Argenteuil (Frankrijk).

In Maastricht is er dan nog de Missie van de H. Thomas in de Einsteinstraat 60, ook onder de jurisdictie van Jordanville. Hier worden (onregelmatig) diensten gehouden in het Nederlands en Slavisch. Geestelijke is vader Stefan Weerts, die de parochie te Brussel bedient.

Henk van Gerwen

EEN SCHISMA IN EEN SCHISMA

“Het ligt erg gevoelig”, zegt Henk van Gerwen, auteur van nevenstaand artikel en gerenommeerd speurneus naar de ‘randgroepen’ in de universele Orthodoxie, over het schisma binnen de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland (Synodale Russische Kerk, wereldwijd 150.000 gelovigen) van 2001. “Het is ontstaan toen de oude metropoliet Vitalij, het hoofd van de Synodale Russische kerk, of de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland, zijn functie neerlegde. Meteen daarna is Vitalij door tegenstanders van bepaalde synodebesluiten naar Canada gebracht. Daar herriep hij zijn aftreden en wijdde hij vervolgens enkele bisschoppen voor deze dissidente groep.”

De kiem van het schisma ligt in de synodebijeenkomst van de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland, oktober 2000. Daar werden recente ontwikkelingen in de verhouding met de Russisch-orthodoxe Kerk van het patriarchaat Moskou geëvalueerd. Er was volgens de synodevaders veel goeds gebeurd, zoals de heiligverklaring van de laatste tsaar en zijn familie, en ook bepaalde elementen in het sociale document van het patriarchaat Moskou vielen in goede aarde. De synode wilde een mogelijke eenwording met het patriarchaat Moskou verder onderzoeken, zij het dat veel de beide kerken nog van elkaar scheidde: de interpretatie van de kerkgeschiedenis onder het Sovjetcommunisme en de te verregaande oecumenische gezindheid van het Moskouse patriarchaat.

Deze ontwikkeling in de relatie tot Moskou viel echter niet goed in bepaalde kringen van de Russisch-orthodoxe Kerk in het Buitenland. Reeds begin 2001 tekent zich een verzet af tegen deze synodebesluiten van oktober 2000, waarop de synode in februari van dat jaar reageert: “Wij, de hiërarchen van de Russisch-orthodoxe Kerk buiten Rusland, kunnen niet zwijgen wanneer we een deel van onze geliefde kinderen onder de gevaarlijke invloed zien komen van mensen die onenigheid zaaien [...] door de wijde verbreiding van allerlei soorten verdraaiingen en valse interpretaties, in het bijzonder op websites die voor dit doel zijn gecreëerd en die vol staan met laster tegen de hiërarchie van onze Kerk.” Was getekend: metropoliet Vitalij.

In deze periode tekende metropoliet Vitalij (1910),

die zwak van gezondheid is en aan geheugenverlies zou lijden, een aantal tegengestelde verklaringen.

Zonen der weerspannigheid

Op een synode in oktober 2001 legt Vitalij zijn functie neer. Was getekend: metropoliet Vitalij. De bisschoppen kiezen metropoliet Laurus als zijn opvolger. De dag hierna halen enkele bezoekers de oude metropoliet over om de synode te verlaten en herroept deze iets later - naar eigen zeggen “met volledige toerekeningsvatbaarheid” - zijn abdicatie in een ‘Buitengewone Verklaring’: “In verband met de tragische ontwikkelingen in anti-kerkelijke gebeurtenissen gedurende de laatste paar dagen beschouw ik het als mijn aartsherderlijke plicht om te verklaren dat ik de volgende acties veroordeel van de huidige deelnemers aan de ‘Roverssynode’, waaraan ik weigerde deel te nemen vanwege de afwezigheid van berouw bij die hiërarchen die zich haastten om een nieuwe toenadering met een pseudo-kerk, het patriarchaat Moskou, en kerkelijke gemeenschap met oecumenisten te zoeken.” Volgt een lijst van beschuldigingen, en alsnog een oproep tot berouw, alsook tot eenheid in de Waarheid tegen “de verstokte ‘zonen der weerspannigheid’”. Getekend: metropoliet Vitalij.

Het schisma

Iets later wijdt Vitalij samen met bisschop Varnava (Frankrijk), die al eerder was vervreemd van de Russische Synodale Kerk, nieuwe bisschoppen. Een nieuw schisma is een feit. Van Gerwen over de omvang ervan: “In een land als Duitsland is niets aan de hand. In Europa buiten Rusland gaat het alleen maar over Frankrijk, België en Nederland, en dan is er Noord-Amerika”. Overigens gaat het in Canada en de VS bij deze nieuwbakken ‘Russisch-orthodoxe Kerk in Ballingschap’ om een beperkte groep: enkele parochies onder een paar nieuwgewijde bisschoppen.

Leo van Leijssen

*Bronnen: 1. twee internetsites van of rondom de oude groep: <http://www.rocor.org/> resp. <http://pages.prodigy.net/frjohnwhitford/voicesofreason.htm>; 2. de internetsite van de afgescheiden groep: <http://www.russianorthodoxchurchinexile.com/index.html>; 3. Jean-François Mayer ‘Orthodox Churches: Schism in the Russian Orthodox Church Outside Russia’, in: *Religion Watch*, January 2002, http://www.religioscope.com/info/notes/2002_008_ROCOR.htm.*

GRIEKS- ORTHODOX IN NEDERLAND EN BELGIË

STAMOS BATZOYIANNIS

Soms lijkt een opdracht op
het eerste gezicht
eenvoudig.

Interview een Griek van
een Grieks restaurant.

Proefondervindelijk weet ik
nu dat Griekse restaurants,
althans in Geleen, vaak
slechts in naam en baas
Grieks zijn. Maar zoals
Paulus al zei: zoekt en gij
zult vinden. En zie: Stamos
Batzoyiannis, bedrijfsleider
van een restaurant in
Geleen én docent.

Stamos Batzoyiannis is geboren en getogen in Griekenland, maar woont sinds twee jaar in Luik. Hij werkt in een Grieks restaurant in Geleen en vertelt hoe hij zijn Grieks-orthodoxe geloof beleeft in Nederland en België. Wat was de reden om naar België te komen?

“Ik ben werkzaam als docent Nieuw-Grieks. Twee jaar geleden kreeg ik de mogelijkheid van de Griekse staat om voor een aantal jaren naar België te komen, om Griekse les te geven aan kinderen en volwassenen. En in het weekend ben ik bedrijfsleider in dit Griekse restaurant.”

Wat is het grootste verschil in cultuur tussen Nederland en Griekenland?

En op godsdienstig gebied?

“Wat mij opvalt is, dat in Nederland alles veel beter geregeld is, de organisatie is hier veel beter. In Griekenland moet je heel lang wachten voordat je zaken geregeld krijgt en alles gebeurt altijd op het laatste moment.

Een ander punt is dat in Grie-

kenland de traditie meer gekoesterd wordt. Dit bedoel ik breder dan alleen religie, het gaat om gebruiken, omgangsvormen et cetera.

Maar ook op godsdienstig gebied is er zeker een groot verschil. In Nederland, maar ook in België, speelt religie nauwelijks een rol voor mensen. Dat is in Griekenland anders.”

Bent u praktiserend orthodox?

“Jazeker. Elke zondag ga ik in Luik naar de Grieks-orthodoxe kerk, maar eerlijk gezegd speelt religie in mijn dagelijks leven geen grote rol.

Als ik mezelf vergelijk met mijn ouders dan ben ik wellicht minder religieus, vooral in bepaalde gebruiken. Mijn ouders slaan bijvoorbeeld een kruisje wanneer ze langs een kerk komen, dat doe ik niet, maar ik respecteer hen hier volkomen in.”

“Ik ben getrouwd met een Française. We hebben een dochtertje van zes jaar en een jongetje van twee maanden. Mijn vrouw is katholiek, onze dochter ook. Ons zoontje zal in de orthodoxe kerk worden gedoopt, vooral om mijn ouders een plezier te doen.

Voor mij hoeft het eerlijk gezegd niet per se. Van mij mogen ze later zelf kiezen of en welk geloof ze willen aanhangen. Mijn vrouw is niet gelovig, maar ze respecteert dat ik dat wel ben en dat ik iedere zondag naar de kerk ga.”

Kunnen Griekse kinderen in België en Nederland orthodox godsdienstonderwijs krijgen?

“Ik geef les op een speciaal schooltje (te vergelijken met een

zondagsschool, CB) waar kinderen en volwassenen Nieuw-Grieks kunnen leren.

Omdat op deze school ook katholieke kinderen zitten, is ervoor gekozen om geen godsdienstonderwijs te geven. Maar ik weet dat er in België en Nederland wel scholen zijn die zijn verbonden aan de Orthodoxe Kerk, waar ook godsdienstonderwijs aan de kinderen wordt gegeven. Meestal wordt dit door de orthodoxe priester verzorgd."

Hoe ziet de Griekse gemeenschap in Luik er uit en wat is de bindende factor binnen de gemeenschap?

Is dat de Griekse cultuur, de orthodoxie, of een combinatie?

De Griekse gemeenschap in Luik bestaat uit ongeveer 2500 mensen. Zelf ben ik redelijk actief binnen deze gemeenschap. Er worden ontmoetingsavonden georganiseerd en ook wordt dan live-muziek ten gehore gebracht. We hebben een eigen tijdschrift, Nikandros, dat zich speciaal richt op de Griekse gemeenschap in Luik. Niet alleen middels actueel nieuws over de gemeenschap, maar ook door nieuws over Griekenland, de Griekse cultuur, poëzie en bijvoorbeeld politieke problemen die in Griekenland spelen. Zo blijf je op de hoogte over je eigen leefomgeving én over je geboorteland.

Maar ook de kerk speelt binnen de gemeenschap een belangrijke rol.

De kerk is meer dan alleen een plaats waar Grieken hun geloof beleven en praktiseren. Het kerkgebouw is zeker ook een ontmoetingsplaats, een plaats

waar je met mensen van dezelfde achtergrond en afkomst bij elkaar komt.

Ik denk dat de functie van de kerk als ontmoetingsplaats nog wel belangrijker is dan haar functie als religieus centrum."

In hoeverre is het orthodoxe geloof van belang voor uw Griekse identiteit?

"Ik zie het geloof vooral als een onderdeel van de traditie. In die zin is het van belang. Maar voor mij persoonlijk speelt veel meer de interesse in het klassieke Griekenland en de geschiedenis van Griekenland een rol.

Wat mij tot Griek maakt, is vooral het besef dat ik een deel van Griekenland ben."

Wat mist u hier het meest van Griekenland?

"Dat is moeilijk te omschrijven. Noem het de Griekse lucht, datgene wat Griekenland wezenlijk tot Griekenland maakt, maar niet benoembaar is.

Het is de zee, het mooie weer, mijn ouders. Vooral misschien ook de Griekse levensstijl; de mentaliteit dat er morgen weer een dag is en het werk dus niet per se vandaag af hoeft.

In Nederland moet alles op tijd en uur. En mensen lijden hier aan stress.

De Griekse mentaliteit is aan de andere kant misschien te laks. Daarom zou het mooi zijn, als we een middenweg tussen de Nederlandse en de Griekse mentaliteit zouden kunnen vinden."

Wilt u ooit nog voorgoed naar Griekenland terugkeren?

"Ik wil beslist terug. In Griekenland wil ik sterven. Maar wan-

neer ik terug zal gaan, weet ik niet. Mijn vrouw heeft drie jaar in Griekenland gewoond, dus ze kent de cultuur en het land, maar omdat onze dochter hier in Luik naar school gaat, vinden we het voorlopig beter om hier te blijven.

Maar ik denk dat iedereen uiteindelijk terug wil naar waar hij of zij geboren is en dat geldt ook voor mij."

Claudia Bisschops

Grieks-orthodoxe Kerk in België en Nederland

Kerkleiding

De Grieks-orthodoxe kerkleider over de Benelux is metropoliet Panteleimon.

Hij resideert in Brussel en valt onder de jurisdictie van oecumenisch Patriarch Bartholomeos van Constantinopel.

De metropoliet heeft twee hulpbisschoppen, bisschop Maximos en bisschop Emmanuel. De eerste is verbonden aan de orthodoxe parochie van Rotterdam en heeft daar zijn kantoor voor de Nederlandse Grieks-orthodoxe Kerk.

Parochies

In België is er een twintigtal Grieks-orthodoxe parochies. Voornamelijk in de grote steden, zoals Antwerpen, Brugge, Genk, Luik en Brussel, dat zelfs zes parochies telt.

Dat is aanzienlijk meer dan in Nederland, waar het aantal blijft steken op vijf, met gemeenschappen in Amersfoort, Asten, Eindhoven, Rotterdam en Utrecht

Oosters christendom en geweld

Afscheidssymposium Bert Groen in Nijmegen

Eind 2002 vertrok Bert Groen, staflid van het Instituut voor Oosters Christendom (IvOC) in Nijmegen voor een professoraat naar Graz. Het Nijmeegse instituut eerde de vertrokken wetenschapper op woensdag 14 mei met een afscheidssymposium. Het thema 'Oosters Christendom en geweld' werd door Groen zelf aangedragen.

Herman Teule, directeur van het IvOC: "Bert Groen is gebiologeerd door de verwevenheid van orthodoxie en politieke macht, zoals bijvoorbeeld in Griekenland, waar de orthodoxie en de staat met elkaar versmolten zijn. Griek zijn en orthodox zijn horen wezenlijk bij elkaar in de perceptie van de Orthodoxe Kerk." In Servië gingen orthodoxie en nationalisme hand in hand en ook in Rusland heeft de orthodoxie een sterke nationalistische inslag, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de afwijzende houding van de Russische orthodoxie ten aanzien van de katholieke kerk. Het thema godsdienst en macht verbindt de onderzoekers van

het IvOC met elkaar. Groen zelf sprak op zijn symposium over de Griekse orthodoxie en nationalisme op de Balkan. De tweede spreker, bijzonder hoogleraar Russisch christendom Van den Bercken, verhaalde over de Russisch-orthodoxe Kerk en oorlog. Teule sloot de lezingen af met een betoog over godsdienst en macht bij christenen van het Midden-Oosten.

"In Byzantium waren keizer en patriarch nauw met elkaar verbonden. De kerken in het Midden-Oosten zijn een minderheid binnen de wereld van de islam en ontwikkelden daarom een heel andere theologie. De islam voert er juist vaak macht in het vaan-

del. De christelijke theologische reflectie benadrukt, in een reactie daarop, vaak juist niet de grootsheid van de kerk, maar de kleinheid en de ongeletterdheid van de apostelen; vissers."

Teule: "Het wetenschappelijk onderzoek naar de Byzantijnse traditie staat stil totdat we een opvolger voor Bert Groen hebben gevonden. En Bert heeft enorm veel oecumenische contacten op de Balkan, in Griekenland en met academische instituten. Hij gaf het instituut een internationale uitstraling. Bert trof de voorbereidingen voor de oprichting van het IvOC, hij zette de eerste koers uit en nam de eerste mensen aan. Natuurlijk missen we hem." Hulde dus op 14 mei voor deze 'founding father' van het Instituut voor Oosters Christendom.

Naar aanleiding van het symposium verschijnt een kort artikel in Rkkerk.nl, het tijdschrift van de Nederlandse kerkprovincie (voorheen Een-Twee-Een). Kijk op de website van het Instituut voor Oosters Christendom voor een uitgebreider verslag www.kun.nl/ivoc.

- ingezonden mededeling -

Rotterdamse stichting organiseert reis naar Ethiopië

Ethiopië is een land met eeuwenoude tradities van jodendom en christendom. Het is het land van de 'Koningin van Sheba', waar zich volgens de legenden ook de 'Ark van Mozes' bevindt. De interkerkelijke Stichting Oecumenische Ontmoetingen

organiseert een vijftiendaagse reis naar Ethiopië.

Op het programma staat een pelgrimage naar het uit de 12e eeuw daterende pelgrimsoord Lalibela. Daar wordt het 'achtste wereldwonder' bekeken: de rotskerken van Lalibela, waarvan wordt gezegd dat deze met de hulp van engelen in de grond werden uitgehakt. Ook de historische stad Axum wordt aangedaan. Onder de vele archeologisch interessante plekken daar bevinden zich de baden van de koning van Sheba en de Heilige Maria van

Zion-kerk, met, naar men zegt, de Ark van het Verbond. Ook de meer recente geschiedenis komt aan bod: Portugese kastelen uit de 17e en 18e eeuw en de ex-residentie van Haile Selassie worden bezocht.

De data staan nog niet helemaal vast, maar bij Ethiopian Airlines is aangevraagd: heenreis 30 oktober, terugreis 13 november. De reis kost € 2.465 p.p. bij 15-19 deelnemers en € 2.355 bij meer dan 20 deelnemers. Inbegrepen zijn de begeleiding van een professionele Engelstalige gids, excursies, entrees, toeristenbelasting, goede hotels, bus met airco et cetera. Aanmelding vóór 1 juli. U kunt de reisfolder opvragen bij Co Elshout: 010-4220471. Meer informatie op internet: <http://www.oecumont.nl/>. De Stichting Oecumenische Ontmoetingen wil het geloofsgoed van verschillende denominaties onder de aandacht brengen, een oecumenische instelling kweken en verzoening tussen christenen bevorderen.

Pijn om de chaos en verlangen naar harmonie

Personages van Gogol in literatuur en liturgie

Houtsneden: P. Bonaventura Fieullien o.f.m.

In 2002 was het 150 jaar geleden dat de even beroemde als bizarre schrijver Nikolaj Gogol (1809-1852) overleed. Het is ruim 150 jaar geleden dat hij zijn Beschouwingen over de Goddelijke Liturgie voltooide. Pijn om de chaos waarin de mens leeft en het verlangen naar harmonie was Gogols drijfveer bij het schrijven van deze tekst. De liturgie lijkt in zijn beschrijving op een toneelscript met regieaanwijzingen voor voorgangers en kerkbezoekers, en waar de hevig begeerde harmonie uiteindelijk wordt bereikt, zodat aan het verlangen wordt voldaan. Ondertussen doen de personages in Gogols literaire werk er alles aan om orde, regelmaat en harmonie in hun bestaan te krijgen.

Na 1842 was Gogol wat betreft het literaire werk uitgeschreven; een writer's block dat permanent zou zijn. Hij schreef nog brieven, verhandelingen en raadgevingen, maar het was voor het nageslacht onleesbaar en haalde nooit de uitgaven van zijn Verzamelde Werken.

Dit ene geschrift uit die wanhopige onvruchtbare jaren, de *Beschouwingen over de Goddelijke Liturgie*, zou meer gewaardeerd moeten worden. Hij heeft

er de laatste negen jaren van zijn leven aan gewerkt, misschien wel de laatste twaalf.

Alsof de duivel ermee speelt

Het is zinnig eerst wat over het literaire werk te vertellen. Laten we stilstaan bij het verhaal *De neus*, niet lang geleden nog in een serie voor de jeugd als afzonderlijk verhaal uitgegeven en onlangs nog in de versie van Sjostakovitsj op het repertoire van de Nederlandse Opera.

Een barbier treft in een broodje een afgesneden neus aan. Waarschijnlijk behoort hij toe aan een hoge ambtenaar, Kovaljov, die hij onlangs onder het mes heeft gehad. De barbier wikkelt de neus in een lapje en probeert hem kwijt te raken.

Ondertussen wordt de ambtenaar wakker en mist zijn neus. Hij wikkelt zijn gelaat in een doek en gaat op zoek. Hij ziet zijn neus in een koets weggrijden; het lichaamsdeel heeft zich van zijn eigenaar losgemaakt en gaat een eigen leven tegemoet. Na wat verwickelingen wordt de neus door een agent gevonden en bij Kovaljov thuisbezorgd. Laatste nachtmerrie: de neus blijft niet op zijn plaats zitten. Maar tenslotte zit hij waar hij hoort, en het leven gaat weer zijn gewone gang.

De verteller maakt zich aan het eind druk om alle onwaarschijnlijkheden in zijn verhaal. Waar-

om, vraagt hij zich af, kiezen schrijvers zulke onderwerpen? Het vaderland is er niet mee gebaat en niemand heeft er wat aan, maar: “dergelijke geschiedenissen doen zich voor, niet zo dikwijls, maar gebeuren kunnen ze.” Dat is het: gebeuren kunnen ze. In de wereld van Gogol kan alles gebeuren en het is er vaak of de duivel regeert.

De duivel die, in een ander verhaal, “in eigen persoon de lampen aansteekt, met geen ander oogmerk dan om alle dingen te laten zien in een vals, onwezenlijk schijnsel”.

Een wereld die in stukken uiteenligt, waarin niets is wat het lijkt, een slagveld van de strijd tussen goede en kwade krachten.

Het verhaal blijft bevreemden. In een van de vele commentaren wordt de neus gezien als tegengesteld aan de mond en de ogen. Wat de zetel en de spiegel is van de ziel, blijft op zijn plaats, maar het materiële deel, het boegbeeld en de waardigheid voor de buitenwereld, gaat zijn ongecontroleerde gang.

Zoeken naar orde

Gogols personages doen alles om orde in hun bestaan te krijgen. In laatste instantie verlangen ze naar zuiverheid en verlossing. Maar datgene waarvan ze redding hopen, is juist het zwakste punt. Zo koopt de held van *Dode Zielen*, Tsjitsjikov, bij landeigenaars dode zielen op: gestorven lijfeigenen die nog niet van de boekhouding zijn afgevoerd. Hij denkt er een enorm kapitaal mee te kunnen vergaren.

Wie herinnert zich niet zijn koffertje? Het is een model van

ordelijkheid, alles zit er in en is meteen bij de hand.

Tsjitsjikov heeft een volmaakt overzicht over de landgoederen die hij bezoekt. Al zijn systematiek en vernuft stelt hij in het werk om zijn doelen te bereiken: een vrouw, kinderen, een positie in de samenleving en een zuiver gemoed.

Maar omdat de hele onderneming op drijfzand berust, gaat hij ten onder en moet hij de stad verlaten.

Gogol zocht ook voor zichzelf verlossing. Hij had veel contact met de geestelijkheid, bestudeerde de geschriften van de kerkvaders en was een toegewijd lid van de Russisch-orthodoxe Kerk.

Als huisvriend van mevrouw Smirnova, de vrouw van een gouverneur, droomt hij ervan via haar de gouverneur, en zo de gang van zaken in Rusland, te beïnvloeden: Rusland, geregeerd door de tsaar, gedragen door de orthodoxe gelovigen, die worden verlicht door de volksschrijver, Gogol zelf.

Overal in zijn brieven klinkt het door: een verlangen naar een-

voud en verhevenheid in de dagelijkse dingen, de autocratie die het geloof bewaart, en de profetische schrijver die het volk de weg wijst.

Was dit de oorzaak van zijn stagnatie op het literaire vlak, of was het die stagnatie die hem in de geestelijke verwarring bracht, die hem naar de zekerheid van het geloof deed verlangen?

De vrucht van zijn overpeinzingen was een brievenboek, *Uitgekozen passages uit de correspondentie met mijn vrienden* met gedachten over geloof en maatschappij, een boek dat een leidraad moest zijn voor volk en vorst. De brieven kunnen niemand meer stichten. De ideeën zijn ons vreemd en ook in het Rusland van toen waren ze al misplaatst.

Gogol wil een profeet zijn, maar bereikt nergens de absolute toon van gezag en gelijk die hij zou graag zou treffen. Overal zijn bijgeluiden te beluisteren van onrust en vertwijfeling, die zich uiten in een geëxalteerde toon en in groteske overdrijvingen. In zijn verhalen is de vrouw lichtzinnig en leugenachtig, in de brieven stijgt zij tot engelachtige hoogte.

Eenzelfde hemelse passieloosheid moet de mannen van de kerk sieren. Ze mengen zich niet in maatschappelijke en leerstellige discussies, drukken geen overhaaste brochures, drijven hun passies uit en bereiden zich in alle rust voor.

Alvorens te spreken, denken ze langdurig en bij het spreken past bezadigheid.

De schrijver verwijst naar gesprekken over de vraag of Rus-

land zich Slavisch of westers moet oriënteren.

Aan alles is te merken dat hij vindt dat we de blik niet te veel op het westen moeten richten. De kleding van de orthodoxe priester is gemodelleerd naar het kleed van Christus, in tegenstelling tot de rococokledij van de westerse priesters. De Rooms-katholieke Kerk is in haar algemeenheid te werelds, de Europese verlichting onnodig en alleen de kerk van het oosten biedt een levensvisie die recht doet aan hart, ziel en rede. Een belangrijke gebeurtenis als het paasfeest is in het westen bijna niet van andere feesten te onderscheiden, maar krijgt in Rusland zijn volle betekenis. Rusland bewaart de dogma's van het geloof. Nieuwe ideeën, ook die over de maatschappij, bereiken eerst de kerk en dan pas de mensen.

De reacties op zijn brieven waren hevig, Gogol schrok ervan en verontschuldigde zich voor zijn lichtzinnige onderneming.

Plek van harmonie

Maar kijken we naar de beschouwingen over de liturgie. We lezen er een beschrijving van de Goddelijke Liturgie als een verslag van moment tot moment. Een ideale inleiding voor iedereen die zich tot de Liturgie voelt aange trokken. Tegelijk worden we getroffen door een ietwat geëxalteerde toon. Wat blijft, is de indruk van een ziel op zoek naar rust.

De inleiding is duidelijk: "In bittere spijtigheid om de heersende wanorde, steeg van alle kanten en uiteinden der aarde's mensen roepstem tot zijn Schepper."

De drijfveer is meteen helder: de

pijn om de chaos waarin we leven, en het verlangen naar - in de woorden van Gogol - orde, de goede gang en de juiste regemaat.

Wat dit aangaat vormt het liturgische gebeuren al een hemel op aarde. De gewijde ruimte is allereerst een plek voor de gelovigen. Al zijn ze niet zonder zonde en al staan ze ver van de vroegste christenen die een geloof hadden waar wij met onze dagelijkse beslommeringen niet aan toe komen. In deze zin voelen we ons schuldig en weten we dat we uit onszelf krachteloos zijn, en dat alleen Maria en de heiligen onze gebeden kracht kunnen verlenen. Stap voor stap beschrijft Gogol de woorden en handelingen van het volk tijdens de liturgie. Het is stilistisch eigenaardig dat hij voortdurend opschrijft wat het volk daarbij voelt en denkt. "Een krachtig amen gaat door de kerk", "diep ontroerd herhaalt het volk...", "met een gevoel van dank zingt het volk". De onbevengene lezer verbaast zich: hoe kan de schrijver weten wat het volk bezielt?

Boven het volk staan de regeerders, de hogere standen, zij die boven ons zijn gesteld. Gogol merkt op dat de Grote Litaniën, de lange aanroepingen tot God in de orthodoxe liturgie, beginnen met bidden voor de hoogste stand: deze mensen hebben het het moeilijkst, ze hebben een grotere roeping en zwaardere plichten.

De liturgie is een verheven gebeuren. De geestelijkheid draagt geen gewone kledij en op straat lopen zij niet in hun liturgisch gewaad.

De commentaren bij het aankleden van priester en diaken zijn

bijzonder mooi. Alle gewone dingen, aankleden, wassen, eten en drinken, worden in de liturgie een hoog dienstwerk.

De diaken doet denken aan een engel, diaken en priester aan oudtestamentische priesters en hemelse verschijningen, maar "in het volle bewustzijn van hun onwaardigheid". Ook van hen vernemen we wat er tijdens de liturgie in hen omgaat.

Dit binnendringen in de geest van de handelende personen heeft misschien nog een literaire betekenis.

De liturgie wordt neergezet als een drama, een toneelscript met gesproken woorden en regieaanwijzingen. De personages doen mee in een goddelijk spel, een mysteriespel, met een schrijver en een regisseur, en waar de hevig begeerde harmonie tenslotte wordt bereikt.

Dolf Bruinsma

Lezerservice

Beschouwingen over de Goddelijke Liturgie

De *Beschouwingen over de Goddelijke Liturgie* zijn moeilijk verkrijgbaar. In de drie delen Gogol van de Russische Bibliotheek van Van Oorschot is het boekje niet opgenomen. Schrijver dezes beschikt over een Russische tekst, die in Brussel is uitgegeven, een vertaling in het Duits en een vertaling in het Nederlands. Alles reeds van een geducht aantal jaren geleden.

Geïnteresseerd in de tekst?

Wij sturen u kopieën van de Nederlandse vertaling op voor € 7,50 (exclusief verzendkosten).

Bel 073 6136471,

of e-mail secretariaat@oecumene.nl.

Katholieke Oosterse Liturgievieringen Juni-juli-augustus 2003

Amsterdam (BG)

Occohofje, Nieuwe Keizersgracht 94

Borne

Chaldeeus-katholieke parochie St.
Thomas Apostel (StTh),
St. Stephanuskerk, Stationsstraat 1,
tel. 054-6824400

Delft

Oude Delft 18

's-Gravenhage

Raamweg 42, 2596 HN

Eindhoven

Eikenburg, Godelweg 289

Haarlem

Janstraat 41

's-Hertogenbosch

Catharinakerk, Kruisbroederhof 4,
tel.: 073-6148508

Maastricht

Kapel Huize St. Gerlach, Pater
Kustersweg 24, Cadier en Keer

Nijmegen (BG)

Dobbelmannweg 1a, tel. 024-3233503

Nijmegen (NBK)

Jozefkerk, Stijn Buijsstraat

Rotterdam

Christus Koningkerk, Statenplein 1,
Rotterdam - Hillegersberg

Tilburg

Klooster MSC, Bredaseweg 204,
tel. 013-4672994

Utrecht (BG)

Herenstraat 6

De illustraties op de kaft:

*Vóór: Laatste Oordeel door Jezus Christus,
moderne icoon (20e eeuw) in Ethiopische
stijl, Joachim Persoon.*

*Achter: Opstanding van Jezus Christus, idem.
Foto's: © Katholieke Vereniging voor
Oecumene.*

Amsterdam: (Byzantijnse Gemeenschap)
Zondag 8 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie

Amsterdam: (Chaldeeus-parochie St. Thomas)
St. Stephanus-kerk, Kamperloeweg 209:
zie onder Borne (StTh).

Arnhem: (StTh)

Sacramentskerk, Hunsenstrat 62:
zie onder Borne (StTh).

Borne: (StTh)

Voor de tijden der Chaldeeus-katholieke diensten in
geheel Nederland: tel. 054-6824400.

Breda: (BG)

Zondag 29 juni, 12 u: Goddelijke Liturgie in de
Begijnhofkerk aan de Catharinastraat;
Zondag 31 augustus 12 u: Goddelijke Liturgie in
Begijnhofkerk, Catharinastraat.

Delft: (BG)

Zondag 8 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Eindhoven: (BG)

Zondag 1 juni, 11 u: Goddelijke Liturgie;
Zondag 6 juli, 11 u: Goddelijke Liturgie.

's-Gravenhage: (BG)

Zaterdag 21 juni, 19 u: Vesper;
Zondag 22 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie;
Zaterdag 22 juli, 19 u: Vesper *onder voorbehoud, te
informerem tel. 070-3277435*;
Zondag 23 juli, 10 u: Goddelijke Liturgie *onder voorbe-
houd, te informerem tel. 070-3277435*;
Zaterdag 9 augustus, 19 u: Vesper en Metten van het
Kerkfeest;
Zondag 10 augustus, 10 u: Goddelijke Liturgie, Viering
Kerkfeest Gedanteverandering;
Vrijdag 15 augustus, 10 u: Goddelijke Liturgie;
Zaterdag 23 augustus, 19 u: Vesper;
Zondag 24 augustus, 10 u: Goddelijke Liturgie.
Iedere woensdag 10 u Goddelijke Liturgie of Urendienst
en typika
(behalve in de maand juli en op 13 augustus).
*Zie voor Byzantijnse Gemeenschappen ook hun
Internet-site: www.pokrof.nl*

's-Hertogenbosch (Tilburgs Byzantijns Koor):

Zaterdag 14 juni, 19 u: Vesperviering in kapel van kloos-
ter Marienburg, St. Janssingel.

's-Hertogenbosch: (Johannes van Damascusgemeenschap)

Iedere zondag, 10.15 u: Goddelijke Liturgie.
*Soms, bij afwezigheid van priester, Metten i.p.v.
Goddelijke Liturgie.*
Zondag 1 juni, Vaders van het Eerste Oecumenisch
Concilie van Nicea, 10.15 u: Mettendienst;
Zondag 8 juni, Zondag van Pinksteren, Triniteitszondag,
10.15 u: Goddelijke Liturgie, gevolgd door de knielgebe-
den;
Op Pinkstermaandag (Tweede Pinksterdag), 9 juni: geen
Liturgieviering;
Zondag 15 juni, Allerheiligen, 10.15 u: Goddelijke
Liturgie. Het koor van de gemeenschap van de
Alheilige Moeder Gods Gruzinskaja van Eindhoven zal
de gezangen verzorgen;
Zondag 22 juni, Tweede zondag na Pinksteren, 10.15 u:
Goddelijke Liturgie. Dit is de laatste zondag voor de
zomervakantie (29 juni tot en met 3 augustus);
Zondag 10, 17 en 24 augustus, 10.15 u: Goddelijke
Liturgie.
*Voor de diensten van 29 juni tot en met 3 augustus
wordt men verzocht contact op te nemen met mev.
Myrjam Corsten, tel.: 073-6148508.*

Maastricht (Cadier en Keer): (BG)

Maandag 9 juni, 11.30 u: Goddelijke Liturgie. Viering
Kerkfeest.

Nijmegen: (BG)

Zaterdag 31 mei, 19 u: Goddelijke Liturgie;
Zaterdag 5 juli, 19 u: Goddelijke Liturgie.

Nijmegen: (Nijmeegs Byzantijns Koor)

Zaterdag 7 juni, 19 u: Vespers van Pinksteren;
Zaterdag 14 juni, 19 u: Viering van Eerste Zondag na
Pinksteren, Feest van Allerheiligen.

Rotterdam: (BG)

Zondag 1 juni, 11 u: Goddelijke Liturgie;
Zondag 6 juli, 11 u: Goddelijke Liturgie.

Rotterdam: (StTh)

Kerk H. Kruisvinding, Beukendaal 6: *zie onder Borne
(StTh).*

Tilburg: (TBK)

Zondag 22 juni, 10.15 u: Goddelijke Liturgie.

Utrecht: (BG)

Zondag 15 juni, 10.30 u: Goddelijke Liturgie;
Zondag 17 augustus, 10.30 u: Goddelijke Liturgie.

Woudenberg: (StTh)

St. Catherina-kerk, Willem de Zwijgerlaan 38: *zie
onder Borne (StTh).*

Colofon

*Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een
uitgave van de Katholieke Vereniging voor
Oecumene Athanasius en Willibrord.*

Redactie:

Pieter Kohnen, (hoofdredacteur), Leo van Leijzen
(redactiesecretaris), Daphne van Rosendaal
(bureauredacteur), Claudia Bisschops, Frans van
den Brand, Dolf Bruinsma, Ton Sip.

Administratie en redactiesecretariaat:

Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort
10, 5211 DK 's-Hertogenbosch, tel. 073-6136471,
e-mail: secretariaat@oecumene.nl,
internet: <http://www.oecumene.nl>.

*De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud
van hun bijdragen en geven niet de mening van de
redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor
titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun
onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in
aankondigingen van liturgievieringen en evene-
menten kan de redactie niet aansprakelijk worden
gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.*

*Opzeggingen dienen vóór 1 december in
's-Hertogenbosch te geschieden, anders wordt
men verondersteld abonnee te blijven.*

*De abonnementsprijs is € 14,-, giro 5679145
t.n.v. Tijdschrift Pokrof, 's-Hertogenbosch.
Voor België: 001-3309231-55,
Pokrof t.n.v. Jef Dewisscher, Ieperstraat 24,
02300 Turnhout, tel. 014-413927.*

Lay-out en druk: Van Stiphout, Helmond.

POKROF

Is een uitgave van:
kerklijke vereniging voor
aanpak
afname en willem

